ЕКОНОМІКА ТА ЕКОЛОГІЯ 04.02.2025 | Ронья Кьостер

Зміна клімату не сексистська...

...а те, як ми про це говоримо – так. Як покращити статус жінок в умовах кліматичної кризи?

Тепла літня ніч опускається на квартал червоних ліхтарів міста Анхелес на Філіппінах. Мерехтять неонові вогні, а біля барів стоять юні дівчата з виснаженими обличчями. «Ми хочемо забезпечити свої сім'ї. Нам доводиться займатися сексом будь з ким, хто може нам заплатити», – каже одна з них. Наслідки тайфуну Хайян 2013 року тут досі відчутні. Багато сімей втратили все: домівки, заробіток, надію. Але ураган знищив не тільки інфраструктуру – він зруйнував життя і змусив багатьох жінок і дівчат піти на крайні заходи.

Тим часом Маруфа Хатун, дівчинка з Бангладеш, щойно народила першу дитину. Через циклони та повені, від яких постраждала громада, її родина ухвалила рішення, про яке жодні батьки навіть не мали б думати – видати заміж свою 11-річну доньку за домовленістю. Дитячі шлюби безпосередньо пов'язані з кліматичною кризою – дві третини шлюбів з неповнолітніми відбуваються у країнах, де кліматичні ризики вище середнього рівня. Очікується, що до 2050 року ця цифра зросте на 33 відсотки, сягнувши майже 40 млн по всьому світу.

Такі історії не поодинокі. У всьому світі на жінок і дівчат непропорційно сильно впливають наслідки глобального потепління. На їхнє життя впливають не лише екстремальні погодні явища, а й прояви соціальної нерівності, які погіршує кліматична криза. Вона поглиблює вже наявні розломи – за ознаками статі, класу, раси.

Їхні історії підводять нас до нагального питання: як покращити ситуацію для жінок під час кліматичної кризи? Багато НУО та журналісток почали ділитися численними болючими історіями жінок і дівчат – як-от Маруфи чи підлітків, які працюють у кварталі червоних ліхтарів міста Анхелес – часто зображуючи їх як «гомогенну безсилу групу невинних жертв». Але наскільки корисний цей наратив насправді?

Варто остерігатися єдиного наративу

Кліматична криза не мізогінна, а от наш світ загалом – так. І хоча багато НУО і журналісток намагаються поширювати інформацію про непропорційний вплив зміни клімату на жінок, їхні розповіді, часто обмежені, мають непередбачувані, часом серйозні наслідки.

Використання стереотипу про бідних, стражденних, мовчазних жінок – чимало з яких із країн Глобального Півдня – знімає відповідальність із країн Глобальної Півночі. Нерівності показують як біологічні й географічні *факти*. Жінок (Глобального Півдня) має врятувати щедра благодійність Глобальної Півночі – при цьому поза увагою залишаються соціополітичні й економічні причини наявних нерівностей. Представляються самі лише страждання, без контексту й аналізу владної динаміки, що за ними стоїть, замовчуються численні види впливу глобального потепління на жінок, і це відволікає від рішень, які могли б насправді змінити щось на краще.

Ба більше, наратив про те, що жінки – постійні й безпомічні жертви, помилковий і позбавляє їх суб'єктності. Жінки – лідерки кліматичного активізму й відіграють ключову роль у пом'якшенні кризи. У 2000-х роках активістка Шіла Вотт-Клутьє та ще 62 підписантки-інуїтки з Аляски й Канади подали перший позов щодо зміни клімату. Вони стверджували, що необмежені викиди парникових газів зі США загрожували інуїтам і по суті порушували їхнє «право на холод». Хоча позов відхилили, це був переломний момент, коли кліматичну кризу представили як нагальну проблему прав людини, що створило умови для подальших заходів боротьби.

Коли жінок зображають лише як героїнь або жертв, стає невидимою владна динаміка й нерівність, що стоять за сексизмом у кліматичній кризі

Або ж погляньмо на приклад Соні Ґуажажара та Селії Шекріаба, двох представниць корінних народів, обраних у до Конгресу Бразилії, які змінили політичний ландшафт своєї країни на користь захисту довкілля та прав людини. Є ще чимало помітних діячок, які впливають на кліматичний рух. Наприклад, відома юристка-міжнародниця Фархана Ямайн відіграла ключову роль у тому, щоб включити до Паризької угоди досягнення чистих нульових викидів до 2050 року.

Але чи розв'язує висвітлення досягнень цих жінок вищезазначену проблему з наративом?

У численних звітах ООН, як-от «Жінки та дівчата в усьому світі очолюють боротьбу проти зміни клімату», та статтях в газетах, наприклад, «Познайомтеся з 15 жінками, які очолюють боротьбу проти зміни клімату» в The Times, підкреслюють роль жінок як агенток змін. Енн Карпф, авторка книги «Як жінки можуть врятувати планету», називає це «наративом про жінок як рятівниць клімату».

Проте це може призвести до такого ж оманливого сприйняття, як і зображення жінок виключно як жертв кліматичної кризи. Обидва наративи – «жінки як жертви» і «жінки-піклувальниці» – підживлюють ті самі глибоко вкорінені стереотипи. Жінки піклуються про свої сім'ї, домівки, друзів і, звичайно, планету. Тепер піклування про довкілля покладається на тих, хто найбільше страждає від кліматичних змін і часто опиняється в ситуаціях безсилля. Коли жінок зображають лише як героїнь або жертв, стає невидимою владна динаміка й нерівність, що стоять за сексизмом у кліматичній кризі.

Таким чином, постає питання: як покращити статус жінок в умовах кліматичної кризи й уникнути пастки єдиного наративу?

Фінансування, влада, представництво

Існує досить просте рішення, яке вже неодноразово обговорювалося: замість того, щоб говорити *про* жінок, краще підсилювати їхні власні голоси. На кліматичній конференції COP29 з 78 присутніх світових лідерів лише вісім були жінками. Такий гендерний дисбаланс – не виключення: у 2023 році жінки складали тільки 34 відсотки національних делегатів, і лише у двох відсотках делегацій був гендерний паритет. Протягом останнього десятиріччя ці цифри не змінювалися, що вказує на кричущі гендерні розриви на одній з найвпливовіших кліматичних конференцій у світі.

Але питання полягає не лише у владі – брак фінансування також є критичним. ООН визнала різний вплив кліматичної кризи на жінок і чоловіків ще десять років тому, але «у 2022 році лише три відсотки всього кліматичного фінансування на розвиток включало цілі, пов'язані з гендерною рівністю». Попри лідерство жінок у кліматичному активізмі, менш ніж один відсоток міжнародного фінансування на клімат спрямовують на ініціативи під керівництвом жінок.

Нам всім потрібно

Крім того, кліматичну кризу досі сприймають як наукову, навіть технічну

ретельно подумати про те, як ми розповідаємо про роль жінок у кліматичній кризі

проблему, для якої потрібне рішення на основі STEM. Такий підхід проблемний у двох аспектах: він не враховує соціальні та політичні виміри кліматичної кризи, а ще у сфері STEM досі домінують чоловіки. Відповідно, чоловіки надмірно представлені в розробці екологічної політики.

Те, як ми говоримо про клімат і гендер, має значення. Враховуючи глобальний відкат у сфері прав жінок протягом останніх років, це зараз важливо як ніколи. Вихід Трампа з Паризької угоди та його погляд на гендерні питання навряд чи допоможуть з пошуком рівності у кліматичному фінансуванні.

Уникаймо стереотипу, який ми вже розкритикували – жінки при владі не зможуть героїчно викоренити гендерну нерівність чи кліматичну кризу. Однак коли жінок (або інші маргіналізовані групи) не залучають до обговорення, це значно ускладнює пошук і розв'язання наявних проблем з гендерною нерівністю. Жінки показали себе сильними кліматичними активістками, а отже, надання їм достатньої влади та фінансування могло б уможливити справедливе вирішення кліматичної кризи. Найголовніше – нам усім потрібно замислитися, як саме ми розповідаємо про роль жінок у кліматичній кризі. Адже ми не просто жертви, але й не хочемо бути поодинокими героїнями.

Переклад з англійської Наталії Сліпенко

Ронья Кьостер

Ронья Кьостер (Ronja Köster) вивчає міжнародне державне врядування в Університеті Мюнстера та Університеті Твенте і працює в Офісі ЄС Фонду ім. Фрідріха Еберта в Брюсселі в редакційній групі IPS-Journal.